

Snacka om brott, avsnitt 50 – en podd från Brå

Rekrytering av barn och unga i kriminella nätverk (December 2023)

Medverkande: Katharina Tollin, projektledare, Brå; Linda Lindgren, teamledare för fältande socialsekreterare, Västerås; Lennart Karlsson, kommissarie vid Polismyndigheten Region Stockholm; Charles, samordnare för unga i riskzon, Nacka kommun. Samtalsledare: Monica Landergård, pressekreterare, Brå.

MONICA: Du lyssnar på Snacka om brott, en podd från Brottsförebyggande rådet. I dag ska vi prata om barn och unga som rekryteras in i kriminella nätverk. Hur kan det gå till när barn och unga rekryteras? På vilket sätt utnyttjas barnen? Vi ska också prata om situationen för flickor och kvinnor i de här nätverken, hur är det för dem? Och hur kan det gå till för den som vill lämna ett kriminellt nätverk? Vilket stöd finns att få där, till exempel? Samtalet utgår från en Brå-rapport som publicerades i november 2023. Då är det dags att presentera de som är med mig här idag för att prata om det här. Katharina Tollin är projektledare för Brås rapport, hej och välkommen!

KATHARINA: Tack så mycket.

MONICA: Och sen har vi Lennart Karlsson. Du är kommissarie vid Polismyndigheten i Region Stockholm. Välkommen.

LENNART: Tack så mycket.

MONICA: Och så har vi med oss Charles som är samordnare för unga i riskzon i Nacka kommun. Välkommen.

CHARLES: Tack så mycket.

MONICA: Och sist men absolut inte minst Linda Lindgren. Du är teamledare för fältande socialsekreterare i Västerås, välkommen.

LINDA: Tack så mycket.

MONICA: Vad bra, då har vi presenterat alla och jag som pratar här heter Monica Landergård och är pressekreterare på Brå. Men jag börjar med dig Katharina som är projektledare för Brås rapport som vi ska prata utifrån. I november 2023 så publicerade vi ju den här rapporten om barn och unga som rekryteras in i kriminella nätverk. Kan du berätta lite grand om de viktigaste resultaten i rapporten?

KATHARINA: Mm, det kan jag göra. Det här är alltså då en studie som i första hand är baserad på intervjuer med 28 personer som har egna erfarenheter från kriminella nätverk. En majoritet av dem har erfarenhet både av att komma in i kriminella nätverk som barn och sen i ett senare skede vara den som involverar barn i kriminella nätverk. En övergripande slutsats av den här studien det är att det framförallt är barn som rekryterar andra yngre barn in i kriminella nätverk och det är tonåringar som vill göra karriär inom nätverken genom att rekrytera egna springpojkar.

MONICA: När du säger barn, Katharina, hur unga pratar vi om?

KATHARINA: Vi pratar om killar i åldern ungefär 15–16 som vänder sig till pojkar som är i 12–13-årsåldern och de behöver dem framförallt för att expandera sin egen narkotikaförsäljning. De behöver unga killar som kan gömma, transportera, förvara och sälja narkotika för det är helt enkelt en förutsättning för att komma uppåt i nätverksstrukturen. Så det handlar om de ekonomiska incitamenten inom lokala narkotika-distributionskedjor, helt enkelt.

MONICA: Mm. Kan du ge något konkret exempel på hur kan det gå till? För jag vet att ibland har man ju pratat om att man rekryterar successivt in, det tar tid och det är en bearbetning och så där. Är det er bild också från rapporten?

KATHARINA: Nej, faktiskt inte riktigt. Vi tycker att det är ett av de stora resultaten av den här studien, att vi ser inte längre idag den här typen av glidande inträde. Och den här långsamma insocialiseringen just när det gäller inträden i kriminella nätverk. Däremot inträden i de här jämnåriga ungdomsgången som begår brott och umgås mycket tillsammans, där ser

vi att det finns den här långsamma processen. Men när det gäller just att bli delaktig i ett kriminellt nätverk, då tycker vi att vi får en bild av att det går till på ungefär liknande sätt hela tiden. Trots att vi intervjuat personer som befinner sig på olika ställen i landet och de är i olika åldrar så beskriver de ganska liknande förfarande. Då börjar det med egentligen de här förutsättningarna att det finns äldre ungdomar som är synliga och närvarande på de här platserna och tillgängliga för kontakt. Och när man sedan väl inleder den här kontakten, så oavsett om det är den yngre som tar det här första steget eller om det är den äldre som tar ett första samtal, så tenderar den här kontakten att utveckla sig till en form av uppvaktning av den unge. Alltså att man helt enkelt, vi pratar om grooming i den här rapporten, att man stegvis bygger upp en typ av kontakt för att i ett senare skede kunna exploatera den här unga killen och då handlar det om att man ger honom presenter, smickrar honom, kanske gör honom någon tjänst, pratar om gemensamma erfarenheter, visst är det rätt tufft när polisen är på en, man kanske gör någon gemensam aktivitet tillsammans och sedan kommer det här erbjudandet. Och det är den processen vi menar är ganska kort. Den här grooming-fasen och sen det här erbjudandet. Och efter erbjudandet då har man gjort ett inträde, men inte i en organisation egentligen, utan det man har inlett är den här hierarkiska relationen med den äldre personen.

MONICA: Jag antar att det är många föräldrar som känner oro för att ens eget barn eller barnens kompisar ska hamna i brottslighet. Men ser ni något mönster i er studie här? Vilka barn och unga är det som har störst risk att hamna i brottslighet?

KATHARINA: I våra intervjuer så har vi ju ställt den här frågan till alla intervjupersoner eftersom de allra flesta, även den allra yngsta personen som vi intervjuade som var 15 år, hade själv erfarenhet av att själv ha rekryterat ett yngre barn. Och då har vi ju frågat dem, vilka är det ni eftersöker? Vem är det som man vänder sig till? Och då har vi fått en bild av att det handlar framförallt om tre typer av ungdomar eller barn. Och det är barn som finns utomhus utan tillsyn. Både av föräldrar och andra vuxna, som syns

mycket ute i området. Och sen handlar det om de som redan begår brott på den här platsen. Man känner till att de redan stjälar eller rånar eller gör någonting annat som är kriminellt på den här platsen. Och sen handlar det tyvärr också om anhöriga till dem som redan är involverade. Och om man ska titta på dem som vi intervjuat lite brett så kan man säga att många av dem vi har intervjuat klickar i samtliga tre av de här boxarna. De har en storebror som redan var involverad innan dem själva. De har varit mycket utomhus och relativt oövervakade. Och sen har de också börjat med att begå brott tillsammans med jämnåriga innan de inledde den här kontakten med äldre.

MONICA: Lennart, om jag vänder mig till dig här, du har ju arbetat i många år som narkotikapolis. Det Katharina berättar här, känner du igen bilden som hon ger här över hur rekryteringen av barn och unga kan se ut?

LENNART: Ja, jag tycker den stämmer väldigt väl överens med den verklighet som jag upplever och som jag har sett under många år när jag har arbetat i både dels, arbetat med öppna drogsener, men ja, kanske med ett särskilt extra öga just på barn och ungdomar. Jag skulle vilja fördjupa den här bilden lite grann och säga att det min upplevelse har varit under de här åren det är att det finns ytterligare ett incitament som kanske är, det kanske är underförstått i rapporten, eller till och med uttalat, men det är ju att som jag upplever det så finns det också en annan röd tråd i det här och det är att så gott som samtliga av de unga män framförallt, även om det finns unga kvinnor också, men de unga män eller pojkar som jag har träffat har ett, vad de själva antingen har de ett faktiskt utanförskap eller så har de ett upplevt utanförskap. Det vill säga en ganska tydlig bild av att "jag passar inte in, jag platsar inte in". Ofta kopplat till skola, skolgång, att man känner att man redan liksom inte hänger med eller klarar av och upplever att man inte riktigt platsar i den större kontexten och blir därmed också kan man säga smickrad, eller blir, får en bekräftelse i att man känner att det finns personer där ute som ställer frågor "ja men, hur mår du? Hur går det? Hur är det? Kom och häng med oss" och sådär. Så att det också väldigt mycket handlar om en tillhörighets-del, att få höra till någonting.

Men bortsett då från det, så är ju alla de här boxarna som det talas om i rapporterna, så ute, vistas ute utan tillsyn av vuxna, nyfikenhet på eller redan har börjat begå brott. Och ofta då tyvärr att det finns erfarenhet i familjen eller i den nära bekantskapskretsen med äldre killar som är kriminella. Så att, ja.

MONICA: Du arbetar ju också mycket med narkotikafrågor. Du är ordförande i...

LENNART: Ja, Svenska Narkotikapolisföreningen.

MONICA: Precis. Kan du säga någonting om hur stor roll spelar narkotikaförsäljningen i de här nätverken och för de unga?

LENNART: Ja, narkotikaförsäljningen är ju, så att säga, en basnäring för de kriminella nätverken. Sen ska man ju veta om att det inte bara är narkotika de tjänar sina pengar på. Men jag skulle säga att narkotika, narkotikaförsäljningen har lite grann en viktig roll att fylla, så till vidare att, jag brukar säga att narkotikaförsäljningen är de kriminella nätverkens låglönearbete för att det är väldigt basala, enkla uppgifter kopplat till narkotikaförsäljningen. Det som vi har varit inne på tidigare, alltså att man får hjälpa till att kanske hålla vakt när det ska säljas narkotika eller man får hjälpa till att gömma narkotikan eller på olika sätt, ja på olika sätt vara behjälplig. Det är en sådan enkel arbetsuppgift som väldigt unga personer, väldigt snabbt kan komma in i. När det sen gäller en mer avancerad narkotikahandel, alltså att komma in och börja få ansvar för att hålla lager och sälja till kunder och så vidare. Där är min erfarenhet att då är vi oftast uppåt i åldrarna lite grann. Men att vara behjälplig vid själva narkotikaöverlåtelsen, det börjar i ganska tidig ålder.

MONICA: Du var ju lite inne på det med utanförskap och att det är gemensamt, men just det här hur stor roll tror du att det spelar med de här, om man får kalla det för idoliseringar, så att man som ung, kille är det ju oftast kan jag tänka mig, ser då de här äldre med dyra klockor, mycket pengar, feta guldkedjor och allt vad det kan vara. Hur stor betydelse har det för involveringen sen?

LENNART: Mm. Nej men det är såklart att det har en betydelse. Sen tror jag så här, det har ju alltid funnits olika ungdomskulturer och olika, som man säger, olika ungdomskultur-markörer som har varit viktiga genom tiderna. Just nu är det på ett visst sätt, men för 20 år sedan såg det ut på ett annat sätt. Men jag skulle säga att det här, framförallt det upplevda utanförskapet. För att det jag kan se är att många av de här unga killarna har faktiskt ganska mycket omkring sig, ganska mycket om man säger skyddsfaktorer, men det går inte bra ändå i alla fall. Och det är att de här killarna upplever sig vara utanför. Det innebär inte att de de facto är utanför, utan de kan ha fått jättemycket stöd och jättemycket chanser, men de har ändå en egen upplevelse av att "jag hör inte till det här, utan jag vill höra till någonting annat". Och då blir den här miljön och de här kriminella förebilderna ett alternativ. Och det såklart att idoliseringen i det hela med romantiseringen kring det hela, det är såklart att det är en faktor som bidrar till att hjälpa till i rekryteringen. Men jag skulle nog säga att den här känslan av en gemenskap att höra till någonting, den är oerhört betydelsefull och den är väldigt stark. Alltså, man upplever att man får komma in i en gemenskap som har någonting att bjuda och där det ställs frågor och där man känner att jag är med dem här nu. Nu har jag hittat min plats.

MONICA: Det blir ett sammanhang...

LENNART: Ett sammanhang, ja.

MONICA: ... och då ser man kanske inte som ung person, ser man inte det längre perspektivet vad det kan innebära på lång sikt.

LENNART: Absolut inte.

MONICA: Nej. De är ju utsatta på olika sätt, Lennart. Kan du berätta någonting om det? Hur kan det se ut?

LENNART: Ja, men det kan vara flera olika typer av utsatthet. Det som kommer snabbast till mig, det är ju problem med skolan helt enkelt. Att man, av olika skäl, det kan vara att det finns någon form av diagnostiserad eller

odiagnostiserad neuropsykiatrisk diagnos, alltså någon form av ADHD, dyslexi är ganska vanligt och där man kanske inte riktigt har fått det stöd eller den hjälp som man behöver. Man har hamnat på efterkälken. Man känner att man presterar inte bra i skolan och börjar tappa det där så att säga. Men det kan ju också vara kulturellt utanförskap där man kanske har föräldrar som är första eller andra generationens invandrare där man känner en vilshenhet, är jag svensk eller tillhör jag någonting annat, språksvårigheter. Det kan också vara olika typer av socialt utanförskap, alltså att man har trauman med sig på något sätt, att man har en jobbig hemsituation med familjer eller föräldrar där det finns trauman eller dysfunktionalitet. Så att det kan vara, och så kan det vara en kombination av alla de här naturligtvis, som gör att man känner sig, att man inte hör till, utan man känns lite utanför.

MONICA: Det finns ju ett gammalt talesätt: om jag inte kan bli bäst, då kan jag bli bäst på att vara sämst. Som jag tänker på i de här sammanhangen. Vi ska gå över till Charles. Du jobbar som samordnare för unga i riskzon i Nacka. Och jag tänker att någonting som inte har varit så uppmärksammat nu när det gäller det här kriminella nätverken, det är flickor och kvinnors situation. Kan du berätta lite grann om hur ni arbetar i Nacka? Både generellt kanske, men även utifrån hur ni ser på just det här med flickor och kvinnor i de här nätverken.

CHARLES: Mm, nej men vi arbetar ju till stor del med ungdomar som inte ens har, alltså som inte hunnit inlemma sig i själva nätverksstrukturerna än. Utan som har olika riskbeteenden som gör att de potentiellt skulle kunna sugas upp av de här strukturerna.

MONICA: Vad kan det vara för riskbeteende som ni liksom...

CHARLES: Alltså vi arbetar så pass brett att det kan vara allt från att man har synts med nätverkspersoner till att man kanske är stökig i skolan eller hänger ute sent och uppmärksammas av fältassistenter och dylikt eller att man har ett utåtagerande beteende. Och en ganska stor andel av dem vi arbetar med är tjejer som fångas upp liksom, ofta av aktörer som är ute på

fältet. Och det vi gör när vi arbetar med dessa är ju att försöka egentligen stärka upp de skyddsfaktorer de har, medvetandegöra föräldrarna, men också bygga relationer med de här personerna. Och jag skulle säga att tjejernas roll i de här grupperingarna ser väldigt olika ut. Ja, vi har arbetat med tjejer som bara har varit flickvänner eller bara rört sig i periferin till grupperingarna, till tjejer som själva har varit våldsutövare, kanske inte det som vi läser om i tidningen varje dag, men varit delaktiga liksom i misshandlar, utpressningssituationer och dylikt, ofta gentemot andra tjejer. Och sen har vi också arbetat med tjejer som har agerat lagerhållare, förvarat narkotika, ofta åt någon de har någon kärleksrelation med. Sen har vi arbetat med tjejer också som har förvarat narkotika till exempel mot att de får sprit. Det har hänt några gånger, om du förvarar den här kassen så får du två flaskor Rachmaninoff på fredagen. Så det är den typen av problem. Men ofta är de liksom inte en del av själva nätverksstrukturen. Det är min erfarenhet i alla fall.

MONICA: Vad är det för åldrar ungefär? Jag tänker om man blir erbjuden två flaskor sprit, då kan man ju inte vara så gammal för att tycka att det är värt jobbet liksom.

CHARLES: Grundskoleåldern, högstadiet och gymnasieåldern också. Men de som gör det här mer riskfyllda beteende skulle jag säga går åttan, nian.

MONICA: Har ni något specifikt arbetssätt eller metod för att hjälpa och stötta de här tjejerna?

CHARLES: Jag skulle säga att det inte skiljer sig så mycket från killarna. Ofta har också tjejerna i många fall fler skyddsfaktorer på plats än vad killarna har. Ofta upplever jag att det är en tidigare upptäckt. För att när en tjej är utåtagerande och kanske våldsam så tror jag att det retar känslspröten nere hos folk ute på fältet. Också för att tjejer har liksom en inneboende utsatthet i sig, vilket gör att omgivningen reagerar. Ofta upplever vi också att det kan vara lättare att få med familjen på tåget när man arbetar med unga tjejer än vad det kan vara med killar där man kanske ibland avfärdar det som bara vanligt bus. Medan när det gäller tjejerna så tenderar man

kanske mer att sätta in med hårdhandskarna direkt. Sen upplever jag också att det finns en vilja från socialtjänsten, som jag tillhör, att i högre grad placera tjejer i ganska tidigt skede när de börjar spåra ur, än vad man kan göra med killar som i många fall kan gå väldigt långt i deras kriminella karriär innan man vidtar de här mer drastiska åtgärderna. Men annars är det samma gamla vanliga: att bygga relation, vinna förtroende, vinna föräldrarnas förtroende, hitta en planering och se till att de följer den. Och försöka knyta upp dem mot bra personer i personens nätverk, alltså familjenätverk eller bland anhöriga och andra personer som har en positiv inverkan på dem.

MONICA: Du nämnde föräldrarna. Är det lättare att få med föräldrarna på tåget när det gäller tjejer än när det gäller killar som är, uppvisar sådant här beteende?

CHARLES: Jag skulle säga i huvudsak ja, men det finns ju också kulturella aspekter som spelar in där. Det beror också på vilket område. I Nacka är det liksom ett väldigt diversifierat område. Vi har ju de här ganska välbärgade villakvarteren där föräldrarna tenderar att vara väldigt på tårna. Det kan ofta vara att de själva vänder sig till socialtjänsten i ett tidigt skede för att de har upptäckt saker och sökt hjälp, medan vissa personer i vårt utsatta område eller andra mer utsatta områden i kommunen har en skepsis till socialtjänsten. Man har ju stött på många av de här dråporna om att socialtjänsten kidnappar barn och sånt när desinformationskampanjer har fått visst fäste. Men vår fördel skulle jag säga i kommunen är att vi är ganska välkända bland ungdomarna. De flesta ungdomarna känner någon som har SSPF eller SIG.

MONICA: Nu får du nästan förklara vad SSPF och SIG står för, för jag tror inte vi har nämnt det tidigare?

CHARLES: Nej men, SSPF, det är egentligen det som vi arbetar med i huvudsak. Det är en samverkansform som står för samverkan skola, socialtjänst, polis och fritid. När vi identifierar en ungdom, där vi ser att de uppvisar flera olika riskfaktorer, då har vi ett möte med ungdomen och dens föräldrar.

Inhämtar ett samtycke där vi kan häva sekretessen så att vi kan prata med polis och de andra aktörerna. Och sen träffar vi ungdomen regelbundet och lägger en planering för dem. Och jag och mina kollegor, vi har ju liksom en bra bit över hundra ungdomar som vi arbetar med. Så de flesta känner någon som har SSPF och vet att det inte är så illa inom citationstecken. Så i vissa fall när föräldrarna är lite mer avigt inställda så kan barnen i många fall vara "ja men det här är ju lugnt, vi kan gå och äta lunch med Charles och sitta och snacka så här". De vill ju hellre göra det för de vet också vad nästa steg är om de inte, om oron fortsätter komma och det brukar ofta vara en placering på sikt och det är ju någonting de flesta vill undvika. Så jag skulle säga att det har varit ganska enkelt, men det ser olika ut, liksom beroende på område och beroende på hur god insyn föräldrarna har.

MONICA: Tillbaka till de här tjejerna, vad är din bild? Blir de utnyttjade i de här nätverken?

CHARLES: Ja, det skulle jag säga att de blir. Men det skulle jag säga att pojkar också blir, i väldigt hög grad. Men alltså på sätt och vis skulle jag säga att tjejerna kanske är mer fredade på ett sätt. Men jag tror inte att man är lika benägen och liksom statuera exempel av en liten flicka om hon skulle råka slarva bort ett narkotikaparti. Medan vi har haft pojkar som blivit extremt utsatta och utsatt för väldigt grovt våld. Men på andra sätt, i synnerhet när de är i parrelationer med personer, så tenderar de i många fall utsättas för våld och hot. Men också så finns ju alltid det latent hotet när de faktiskt är på öppna platser tillsammans med killar som ligger i konflikt. Folk tenderar ju inte att ha så mycket tanke på potentiella civila offer när de slår till och en hotbild kan också spilla över på dem, vilket vi har sett nu på senare tid, när man börjar gå på anhöriga i allt högre grad. Så jag skulle säga att de är definitivt utsatta, men kanske inte på samma sätt, tar sig andra former.

MONICA: Vi ska strax släppa in Linda här, men jag tänkte bara bolla över till dig Lennart, det som Charles berättar här om flickors och killars utsatthet, skillnaden där. Vad är din bild av det?

LENNART: Ja, min bild är ju att det såklart finns en skillnad, men att den skillnaden kanske har blivit mindre tydlig de sista åren. Det var kanske tydligare för sisådär en tio år sen, men att jämställdheten har suddat ut är då kanske tyvärr åt fel håll får man säga i just det här fallet. Men det jag vill skriva under på det är just att unga tjejer eller unga kvinnor som blir visuellt struliga så att säga, där man ser det, där är man betydligt snabbare kanske att ingripa än när det gäller motsvarigheten på killar, medans tjejer som på något sätt har kommit underfund med att man kan spela lite grann på det här kvinnliga eller det tjejiga, att man står där tyst och ser snäll ut, där är det nog fortfarande så tyvärr i varje fall inom mitt skrå inom polisen att man ganska ofta går på det. Att vi inte är tillräckligt liksom... vi är inte tillräckligt vassa för att se bakom det där, utan de unga tjejerna kommer väldigt ofta undan med att vara tysta, snälla och glida iväg lite fint och försiktigt när polisen kommer. Även det där pratar vi om och försöker medvetandegöra i vår egen organisation, men det är inte så lätt.

MONICA: Nej. Man skjutsar fram tjejerna liksom, för det är ingen som förväntar sig att de ska vara skyldiga till något.

LENNART: Precis.

MONICA: Men vi pratade lite om utsattheten Linda, hade du någon reflektion där kring det som Charles pratade om?

LINDA: Ja, men vi har ju ganska likartad roll, jag och Charles, och de tjejer vi ser, så ser vi med ganska stor bekymring utifrån den sexuella utsattheten som går ganska långt ner i åldrarna. Att man kanske inte släpps in i själva hierarkin men att man finns som ett bruksföremål i närheten och där är framförallt den sexuella utsattheten väldigt stor.

MONICA: Hur långt ner i åldrarna pratar vi då för tjejer ungefär?

LINDA: Ja, men kanske sexan, alltså att man är i tolvårsåldern när det börjar.

MONICA: Men du får gärna fortsätta Linda, för du arbetar ju ute på fältet mycket med de här ungarna. Och jag tänkte att vi skulle glida över lite till lite mer utträde, avhopp, så här. Det finns ju i rapporten som Brå har tagit fram här, så nämns det till exempel om vissa tidsfönster, alltså när kan det vara läge för en som vill lämna ett kriminellt nätverk att faktiskt göra det? Vad finns det för möjligheter? Vad kan du berätta om det?

LINDA: Ja, jag har ju jobbat med det här nu i snart 30 år, alltså både barn, ungdom, unga vuxna, och det kan ju ha varit kriminalitet eller det kan ha varit missbruk. Och jag tänker att det här fönstret som beskrivs i rapporten, den är väldigt, den visar en väldigt tydlig bild över hur litet det här fönstret är. Det är som en våg och det gäller ju att fånga upp de här ungdomarna när de är uppe på vågen för att annars så kommer det att falla ner igen. Det handlar ju om ett tidsfönster som är ganska begränsat. Och där är ju förutsättningen att det finns personer som både har kunskap och möjlighet att fånga upp de här individerna när tidsfönstret... kanske i exempel av att en äldre kriminell har blivit gripen, eller nånting sånt och för att man då ska kunna fånga upp de här personerna så behöver man ju finnas där de är. Det kan ju inte komma någon okänd att plinga på och säga "hej vill du hoppa av nu, för nu blev han gripen" utan det krävs att det finns de här människorna i närheten i anslutning till de här. Och när en unge, när de kommer till oss, när vi möter på den här önskan om att göra förändring, då behöver vi komma ihåg att den här vågen kommer att sjunka undan, så vi behöver ta dem när de är på toppen. Vi kan inte hantera en önskan om att lämna ett kriminellt nätverk som vilken fråga som helst, som ska utredas i långbänk, utan det behöver ageras ganska snabbt på just, i det här tidsfönstret.

MONICA: Vad är det de behöver då de unga?

LINDA: Ja, det är ganska sorgligt. Jag tänker, jag har ju frågat barn och ungdomar och unga vuxna genom åren när det fungerar för dig, vad är förutsättningen för att de här perioderna, de här luckorna där det faktiskt har gått bra? Då säger de nästan genomgående, jag hade någon. Jag hade

någon som jag kunde vända mig till, jag kunde ställa frågor, jag kunde bolla med saker och ting. Det fanns någon. Och det här tycker jag är ganska symptomatiskt på hur vi arbetar generellt med människor. Vi kanske ger dem program, vi kan ge dem lägenheter, vi ger dem HVB. Men rätt ofta så glömmer vi den absolut viktigaste aspekten, och det är de här mellanmännsliga relationerna, att ha någon.

MONICA: Och den här någon, det behöver det inte vara någon från socialtjänsten som man har haft kontakt med, utan det kan vara en, kan de va...

LINDA: Alltså det kan ju vara en flickvän eller en anhörig också, men om vi ska prata om själva utträdet ur kriminella nätverk eller ett missbruk, så är det ju ganska viktigt att den här någon också har kompetens och kunskap om problematiken och att vi har också en förståelse för deras situation. För om vi tittar på våra unga vuxna idag som säger att de dras in i de här kriminella nätverken som 13-åringar och börjar fundera på att lämnas som 25-åringar så pratar vi om hela tonårstiden och vuxenblivandet i ett alternativt livssystem. Jag som själv är förälder har ju barn som blir vuxna, där man behöver väcka på morgonen, man behöver påminna om diskmaskin och tvättstuga. Att bli vuxen, det är ju en process. Medan vi förväntar oss att en 25-åring som har levt i en alternativ verklighet ska fungera som en vanlig 25-åring, vi ger dem inte den här utbildningen som vuxenblivandet faktiskt är. Och det behöver du göra i en mellanmännslig relation. Så att jag tror ju på att finnas till, man behöver finnas i närheten av dem, men man behöver också följa över tid. För det är det som de själva beskriver som framgångsfaktorer i ett förändringsarbete. Att man har haft någon.

MONICA: Och jag kan tänka mig, kan det vara sådana konkreta saker som, hur skaffar man mobilt bankID? Alltså sådana...

LINDA: Ja, rätt ofta. Och jag kan ju se exempel när jag har unga vuxna som till exempel ska söka försörjningsstöd. De tänker nu ska jag kliva av, nu ska jag bli "Svensson". Och så får de en lista med papper som de ska fixa. Och då vet de ganska sällan vad skillnaden på kontoförteckning och

kontoutdrag är. Och de vet inte heller vart de ska gå för att fixa det här. De har ingen erfarenhet av att stå i kön till Skatteverket eller begära ut deklARATIONER av en myndighetsperson. Och det här är svårt och det måste vi respektera för det är lika svårt för min 14-åring som det är för någon som aldrig har gjort det förut, oavsett om de är 25 eller 30, om man aldrig har gjort det. För att bli en fungerande person krävs att man också har kunskapen som andra får genom uppväxten.

MONICA: Men jag tänker efter, säg att det blir ett lyckat avhopp, för det finns ju sådana också verkligen. Och hur kommer man tillbaka till ett vanligt liv, om man nu löser det här med bankkonto och försörjningsstöd och sådär, hur kan den processen se ut?

LINDA: För det första så tänker jag att man behöver respektera att det är en ganska lång process. Det är ingenting som vi kan erbjuda tre månader på ett HVB och sen tänka att de är klara. Utan det är något som man behöver tänka långsiktigt. Och jag tror att man behöver också skicka med dem att det får ta tid, det är okej. Men det behövs att man följer över tid. Vi tenderar ju att fragmentarisera processer och att det blir en del här och en del där. Så att en förutsättning är också att det finns en lång och ganska trygg plan. Att man vet att jag får den tid jag behöver i det här sammanhanget, jag kommer att ha det stöd jag får. Inte så att du får tre månader nu och sen får vi se. För då handlar oron bara om vad händer nästa tre månader, man behöver få vara i nuet.

MONICA: Så ni är med och stöttar och följer över tid så att de har en kontaktperson de kan ringa eller hur ser det ut?

LINDA: Jag arbetar med långsiktiga kontakter och har förmånen att göra det i det arbete som jag har idag. Jag tar i alla fall den rollen att jag kommer att finnas kvar även om det blir... det går lite fram och tillbaka, det tar inte slut. Och det tycker jag var en framgångsfaktor i de personer som jag har haft kontakt med. Sen jobbar ju inte jag med avhopp idag. Vi har ingen avhopparverksamhet i min kommun när det gäller unga personer. Men jag har ju jobbat länge med missbruksbehandlingar som påminner ganska

mycket i processen. Och då handlar det ju om att hålla i och hålla ut över tid. Och ge dem den tryggheten i att det får ta tid.

MONICA: Jag tänker att vi skulle börja runda av med lite avslutande frågor här som jag riktar till alla och lite så här framåtsyftande frågor. Vad ser ni som de viktigaste åtgärderna för att förhindra att barn och unga rekryteras in i kriminella nätverk? Charles räcker upp handen först här, varsågod.

CHARLES: Jag skulle säga att det absolut viktigaste är tidig upptäckt. Min erfarenhet av att arbeta i andra kommuner tidigare, ofta med personer som är ganska långt gångna i sin kriminella karriär och då pratar jag om 16–17-åringar som har vant sig vid en högre levnadsnivå, börjat spendera pengar på ett sätt som blir svårt att vänja sig av. De personerna är också mycket svårare att motivera. Medan personer som är 13–14 år och kanske precis tagit sina första stapplande steg in i kriminaliteten, men också kanske mött sin första motgång, tenderar att vara mycket lättare att få in på banan igen. Så det gör ju att, lämnar över ett stort ansvar till alla som har uppsökande roller och då syftar jag framförallt på poliser som i Nacka kommun faktiskt är väldigt bra på att skicka in orosanmälningar när de ser nya ungdomar som rör sig i de grupperingarna, till fältassistenter, trygghetsvårdar och andra personer. För ju tidigare vi kan arbeta desto större är chansen att vi kommer lyckas bryta utvecklingen.

MONICA: Tidig upptäckt. Någon annan som har någon tanke kring det?

LINDA: Ja, men jag spinner vidare med Charles som har likartat arbete och samma uppfattning där, tidig upptäckt. Och där tänker jag att en förutsättning för tidig upptäckt, det är också en tät samverkan. Vi behöver sitta tillsammans med poliserna ute på fältet, med fältassistenter, vi heter ju Fältande Socialsekreterare, med fältassistenter, men även fritidspersonalen ser de här barnen ganska tidigt. Och skolan som är en oerhört viktig aktör. För om vi kan sitta tillsammans och titta på de här barnen så kommer vi också uppfatta de här risktecknen i ett jättetidigt skede. Och det är också då som föräldrarna är mottagliga. För jag ser ju att en föräldramobilisering, det är ju det som vi har störst framgång på. Att

när vi får igång de här föräldrarna, som har mycket fina resurser, vi bara hjälper dem att plocka fram dem, då ser vi också resultat.

MONICA: Mm, föräldrarna är jätteviktiga.

LINDA: Ja.

MONICA: Mm. Ni måste inte svara, jag kan gå vidare med nästa fråga. Det är helt lugnt.

LENNART: Nej, jag har en, jag har en tanke, min så här lite filosofiska fundering efter att ha sett mönster upprepa sig under ett antal år och känner igen mycket av de här... ja men mycket av de här sakerna, jag har sett dem återkomma gång efter gång efter gång och det enda jag kan sluta mig till det är att de här barnen och ungdomarna de söker en gemenskap, de söker efter ett sammanhang och det gör ju i någon mån alla barn och ungdomar och har gjort det i alla tider. De här nu, som hamnar i de kriminella nätverken, de upplever att de får en oerhört stark gemenskap, en oerhört stark liksom, vi och tillhörighet. Sen, efter några år eller kanske bara efter några månader i värsta fall så upplever man att den där gemenskapen var liksom inte värd någonting. För alla förräder varandra och man är pengarna närmast och hela det. Då är det tyvärr ofta för sent och då börjar det här famlandet man söker, man söker andra gemenskaper, kanske söker lojaliteten med andra kriminella nätverk och så vidare. Så för mitt vidkommande, så som jag ser det, så handlar det om att hitta och erbjuda alternativa gemenskaper som är oerhört mycket starkare och då tänker jag på, alltså, olika typer av idrottsrörelser, föreningsliv, det kan vara boxningsklubbar, det kan vara egentligen vad som helst, lokala teatersällskap, det kan vara, alltså, aktiviteter är oerhört viktigt i sammanhanget. Jag har ju jobbat utifrån, ja egentligen hela mitt liv, utifrån platsen och det som vi nu kallar för, liksom, arbetet mot öppna drogscener. Den metoden som vi jobbar efter här i Region Stockholm som fokuserar väldigt mycket på platsen och där kan man ju konstatera att platser är ju olika. Jag var ju tidigare insatsledare för platssamverkan Klara, som då handlar om Klara-området, som är liksom, var ska jag säga,

för det är betydligt bättre nu än av norra Europas största öppna drogscener.

MONICA: Och det är centrala Stockholm, eller hur?

LENNART: Det är centrala Stockholm. Där var det förhållandevis enkelt för mig utifrån barn- och ungdomsaspekten, därför att där kunde jag ha ett väldigt enkelt förhållningssätt och det var så att du är 14 år, du ska inte vara här inne, åk hem. Medan idag när jag jobbar i Sollentuna och tittar på barnen som är i riskzon där, då kan jag inte säga åk hem, för dom är hemma. Det är deras hemma, så där är det en betydligt tuffare utmaning och där gäller att jobba utifrån platsen med att lyfta fram de bra alternativen och göra dem så pass starka och attraktiva. Så att de här unga killarna väljer de bra alternativen istället för de dåliga alternativen. Så att stärka det som är bra och jobba emot det som är dåligt.

MONICA: Och de bra alternativen finns ju, det vet vi ju. Det ser vi ju rapporter om regelbundet. Katharina vill hoppa in också.

KATHARINA: Ja, jag skulle bara vilja tillägga en ytterligare aspekt här utöver allt klokt som har sagts. Bara så att vi inte missar den. Och det handlar ju om rättsväsendets förutsättningar att arbeta mot organiserad brottslighet och de ekonomiska incitamenten då, återigen, till att använda sig av just barn och unga. Det är viktigt, menar vi i den här rapporten, att också titta på vilka verktyg rättsväsendet har tillgängliga just för att jobba i till exempel brottsutredningar. När man utreder brott där äldre anstiftar icke straffmyndiga barn till att utföra brott. Det får inte vara så att det är attraktivt för de kriminella nätverken att exploatera barn. Så där tycker vi att det kan vara viktigt att titta närmare på de olika åldersgränserna som finns i förhållande till t.ex. hemliga tvångsmedel och tvångsmedel.

MONICA: Och nu gled ju du lite grann in på vad rättsväsendet kan göra och så, och då tänker jag, också är det så att politikerna har ju kommit med en del förslag, här det är ungdomsfängelser, hårdare straff och fotboja för unga och så där. Vad tror ni, tror ni att det kommer ha någon effekt på rekryteringen av barn och unga till de här nätverken, Charles?

CHARLES: Jag tror att det finns en risk att rekryteringen går ner ännu lägre i åldrarna, tyvärr, måste jag säga.

MONICA: Varför tror du det?

CHARLES: Därför att jag har redan märkt sådana tendenser, att personer som är utförare idag vid grova våldsdåd, personer vi har arbetat med här är betydligt yngre än vad de var när jag började min bana för sju, åtta år sedan ungefär och arbetade med detta. Vi har ju liksom personer som är så unga som 14 år, 15 år som begår mord, kontraktsmord, mot betalning. Och det har vi inte sett tidigare. Och även personer som har varit utförare tidigare, har liksom delegerat ner de uppgifterna till yngre barn som tar åt sig uppdragen. Så jag tror att det är en risk med det, samtidigt så vet jag att man måste arbeta med den yngre målgruppen på något sätt och jag tror att, jag tror att, man måste gå in med fler insatser och kanske också se över paletten av insatser man har tillgång till. För nu har vi ganska få olika redskap egentligen på socialtjänstens håll. Ett stort problem till exempel är om vi har en familj i ett utsatt område vars barn då har börjat dras in i nätverket och familjen vill lämna, men ingen av dem arbetar så är det väldigt svårt för familjen att hitta en ny bostad. Jag kan faktiskt lyfta Nacka som ett lite av ett framgångsexempel där, just i Fisksätra, för vi arbetar nära Stena fastigheter. Och de har varit behjälpliga i de fallen där vi har lyft fall, där de faktiskt, eftersom de har ett fastighetsbestånd i hela Sverige så har de kunnat flytta över en familj, även om de kanske inte uppnått inkomstkraven, i syfte att hjälpa familjen. Så det har varit väldigt lyckosamt. Men så ser det inte ut överallt och ibland är det kommunala bostadsbolag som bara har ett fastighetsbestånd i kommunen. Det blir ju väldigt, det spelar ingen roll om man lyfter någon från norra till södra sidan i en liten kommun, då är du ju fortfarande lika nära till vännerna.

MONICA: Då ser man ju vikten av att samverkan är så otroligt viktig med många olika, vi har ju nämnt skolan och andra. Men förstås också fastighetsägare, det är ju superviktigt. Det är bra exempel. Linda, du vill inflika något.

LINDA: Ja, men jag håller med Charles där i att det sjunker i åldrarna. Vi ser ju att hårdare straff för 18-åringar, det är då vi får in 16-åringar. Och sänker vi straffmyndighetsåldern där så kommer man behöva gå under den straffmyndighetsåldern, eller i alla fall närmare den. För det finns ett syfte med att de använder unga, inte bara det att de är billiga utan de blir inte heller lika straffade. Så jag tror att det finns, man behöver verkligen fundera på det. Och jag lyssnade på presskonferensen runt kring det här med fotboja och den lite utkastade frågan om fotbojor via socialtjänsten eller också på barn och unga. Och jag har frågat runt lite bland de ungdomar som jag träffar eller de kriminella och de säger så här: men sociala medier då, alltså om vi sitter hemma inlåsta, det går ju att utföra de här brotten ändå eller fortsätta ha kontakt eller distribuera liksom. Så vart går gränsen för hur vi begränsar barnen? Fokus borde verkligen ligga på att se till att de inte hamnar där från början. Och de kostnader som det skulle kosta att sätta på fotbojor kanske vi skulle behöva satsa på att ha skol-sociala team eller tätare samverkan eller bara bättre förmåga att fånga upp och stötta de här familjerna i tidigt skede.

LENNART: Jag skulle säga utifrån mitt perspektiv att det jag sett då, nu tittar jag tillbaka på mina 30 polisår som jag har jobbat, så det är ju ett perspektiv som är ganska långt över tid, det är vår förbluffande oförmåga att hålla två tankar i huvudet samtidigt, är vi har haft perioder där vi i princip, jag skulle säga under 90-talet och sådär, där vi i princip bara pratade förebyggande och bara pratade långsiktighet och bara pratade de mjuka frågorna till att nu har pendeln svängt till raka motsatsen. Nu pratar vi bara tuffare ett tag, nu pratar vi bara sänkta straffåldrar och fotbojor och inlåsnings och så vidare. Sanningen är ju den att vi behöver ha både och. Vi behöver just nu inom polisen och rättsväsendet ha väldigt skarpa och vassa verktyg för att det är en, jag skulle inte säga krigsliknande situation, men det är ett verkligt rött läge och ett akut läge där vi behöver låsa in och vi behöver plocka bort i placeringar och sådana här saker. Men det kommer ju inte att göra någon skillnad i långa loppet, den enda chansen att få en varaktig långsiktig förändring det är att komma in med ett

förebyggande arbete som är värt namnet och då menar jag både från kommuner, regioner men även från de statliga myndigheterna, polismyndigheterna och så vidare. Tyvärr är det, tycker jag, lite mycket enöga just nu på de här repressiva delarna som vi tyvärr behöver ha, naturligtvis också. Men vi behöver balansera upp det där, och jag tror att det handlar också om en resursfråga. Där det måste faktiskt satsas betydligt mera resurser än vad som görs idag i båda benen. Och att den kostnaden naturligtvis kommer bli stor, men det kommer bli ännu dyrare att inte göra någonting.

MONICA: Vi behöver göra både repressivt och förebyggande såklart. Stort tack för att ni kom och pratade om det här viktiga ämnet idag.

ALLA: Tack.

MONICA: Du har lyssnat på ett avsnitt av Brås podd: Snacka om brott. Idag har vi pratat om barn och unga i kriminella nätverk. Jag vill tacka Katharina Tollin från Brå, Lennart Karlsson från Polisen, Charles från Nacka kommun och Linda Lindgren från Västerås stad som har bidragit med värdefulla kunskaper och nya insikter när det gäller arbetet med att motverka rekrytering av barn och unga till kriminella nätverk. Jag som ledde samtalet heter Monica Landergård och är pressekreterare på Brå. Tack för att du har lyssnat.